

Matti Goksøyr:

Bergens Tidende 24/9-86

Norsk idrettshistorie - fra turgåing til trening
og organisert konkurranse?

I løpet av de siste 20 årene er idretten blitt Norges største folkebevegelse. Idrettsspørsmål er blitt til kabinettspørsmål omkring regjeringers være eller ikke være. Norges Idrettsforbund (NIF) hadde i fjor dobbelt så mange medlemmer som LO. Spørsmålet om idrett er kultur er heller ikke lenger særlig kontroversielt.

Når hver 3. nordmann (iflg. NIF-statistikk) driver idrett skulle en kanskje tro at dette emnet var grundig behandlet også i vitenskapelig henseende. Slik er det desverre ikke, heller ikke når det gjelder idrettshistorie.

I tradisjonell norsk historieskriving er idrettsbevegelsen omtrent blitt betraktet som ikke-eksisterende. Selv om en liten bedring har kommet til uttrykk i det siste, er fremdeles hovedtendensen i oversiktsverk og by- og bygdebøker at idretten nevnes avslutningsvis sammen med annet kuriosa. Den manglende interessen for idrett og for fritidslivet i det hele tatt blant etablerte historikere er egentlig forbausende, all den tid interessen for sosialhistorie - for vanlige menneskers liv og leveforhold - lenge har vært stor. I tillegg har den ikke-produserende delen av menneskets liv blitt stadig viktigere for folk flest. Gledelig nok foreligger det i år et bidrag til å fylle noe av dette tomrommet; den siste halvparten av et bokverk om norsk idrettshistorie. Bindet er skrevet av Stein Tønnesson. Det dekker perioden 1939 - 1986, og har fått undertittelen "Folkehelse, trim, stjerner".

Bind 1, med Finn Olstad som forfatter, skal foreligge i løpet av året. Det vil dekke tiden fra den første norske sentralorganisasjon for idrett - Centralforeningen for Udbredelse

af Legemsøvelser og Vaabenbruk - ble startet i 1861 til 1939.

Verket har blitt til gjennom et samarbeid mellom NIF og Aschehougs forlag etter at NIF omsider ga etter for tanken om at også idrettshistorie er historie og bør behandles av fagfolk. Resultatet er blitt en bok på 378 sider, produsert på et minimum av tid (2 år). Den inneholder en imponerende mengde opplysninger, og reiser diskusjoner med til dels provoserende angrepsvinkler. Boken er skrevet lett og populært i beste forstand.

Forfatteren har delt opp perioden fra 1939 og fram til idag i tre deler. Første delen omhandler den norske idretten under den 2. verdenskrig og den organisasjonsmessige samlingen av idretten som krigen framskyndet; Arbeidernes Idrettsforbund gikk sammen med det "borgerlige" Norges Landsforbund for Idrett i Norges Idrettsforbund.

Idrettens problemer under krigen gir perspektiver også på dagsaktuelle forhold angående idrett og politikk. Forskjellige holdninger fantes når det gjaldt å drive idrett i et okkupert Norge. "Man leker ikke i et hus som står i brann" var idrettsavisen Sportsmandens formaning våren 1940. Idrettsstreik var det likevel ikke snakk om den første okkupasjonsommeren; mange idrettsgrener ble forsøkt drevet som vanlig, og fotballen kåret f.eks. sin Norgesmester etter cupfinale på Ullevål for 30 000 tilskuere, som benyttet anledningen til en liten demonstrasjon. Først seinhøstes 1940 begynte parolen om idrettsstreik for alvor å gjøre seg gjeldende, men derfra og til krigens slutt var oppslutningen om streiken unison. NS og tyskerne forsøkte hele tiden å få i gang sin egen norsk-tyske idrett. Deres fiasko på idrettsfronten er overbevisende skildret i Tønnessons bok. På den annen side hevder forfatteren at den illegale jøssing-idretten neppe var så heroisk når alt kommer til alt. Enkelte deltakere i illegale stevner vil nok være uenig på dette punktet. De første 20 etterkrigsårene, som danner neste del av boken, var først preget av den almenne gjenreisningstanken, som førte til at idretten måtte finne seg i å stille i køen når det gjaldt midler til anlegg.

Likevel var idrettsinteressen hos sulteforede nordmenn enorm i de første etterkrigsårene. I 50-årene inntrådte imidlertid stagnasjon i idretts-Norge. Mye av framstillingen blir her knyttet til den sterke personligheten Rolf Hofmo. I Tønnesons øyne førte Hofmo etterhvert flere tapende kamper; hans idrettssyn tapte stadig terreng innenfor NIF, og også i hans eget statsbærende Arbeiderparti møtte den gamle AIF'er holdninger som klart isolerte "sjefen" i STUI (Statens ungdoms- og idrettskontor). Tønnesson underslår ikke hans betydning som anleggsbygger, særlig i distrikts-Norge, men han får også fram det paradoksale i at utbyggingen virkelig skjøt fart etter at DNA mistet regjeringsmakten, og etter at denne masseidrettens forkjemper var død samme år.

De siste 20 årene fra 1965 blir kort og godt kalt for "idrettsrevolusjonen". Betegnelsen underbygges med at det først er i disse årene den virkelige veksten har funnet sted. Forholdene som er nevnt innledningsvis er nettopp et resultat av idrettsrevolusjonen. Mange grunner kan tenkes for denne utviklingen, hovedårsaken forfatteren mener å se er imidlertid den markante overgangen fra friluftskultur til idretts- og konkurransekultur, noe som igjen har sammenheng med hele samfunnsutviklingen.

Finnes det så hovedlinjer i den norske idrettshistorien? Tønnesson mener å ha funnet en i motsetningen mellom det som kort kan kalles for nyttetenkere og idrettsliberalere. Til den første gruppen; de som vil bruke idretten til et nyttig formål utenfor og større enn idretten selv, plasseres så ulike grupper som: tradisjonelle Venstre-folk som tenkte på folkehelsen, norske 1800-talls offiserer som ville ha bedre soldater, Arbeiderpartifolk og kommunister som i mellomkrigstiden ville bruke idretten til å styrke arbeiderklassens kampkraft. Forfatteren går heller ikke av veien for å inkludere nazistenes syn på idrett i denne gruppen som først og fremst så på idretten som et middel.

På den andre siden finnes de som syntes at idretten var nok i seg selv. Denne typisk liberalistiske holdningen har mye

til felles med lignende ideer innenfor økonomi og politikk. Idrettsliberalerne bestod først og fremst av sportsjournalister, særforbundsledere og iflg. forfatteren av de aktive selv. Denne framstillingen reiser flere spørsmål: At det er sunt å drive idrett er vel et argument som er blitt brukt av hele idrettsbevegelsen - når formålet er å søke støtte hos bevilgende offentlige myndigheter? Det kan også diskuteres om denne motsetningen i dag er forsvunnet "i en samstemmig hyllest til idretten som kultur". Motsetningen mellom topp og bredde tilspisser seg stadig mer. Kravene for å hevde seg i toppen øker, og klubbenes dilemma i denne sammenhengen blir stadig tydeligere. En tendens til å danne egne klubber for toppidrettsfolk har vært synlig en stund. Hvor sponsorpengene da vil havne har det til nå vært liten tvil om. Et annet spørsmål som reiser seg ved satsingen på toppidrett er de moralske sider dette måtte ha. Tønnesson knytter linjene mellom vinnerframelskingen og svekkingen av den moralske profil som til sist medfører at alt blir tillatt; om en fotballspiller scorer mål med hånden eller doper seg blir oversett, bare det gir seier. Dagsaktuelle og framtidrettede problemer blir med andre ord reist på flere av idrettens områder.

Det ville være merkelig om det ikke i et så omfattende arbeid skulle være svake punkter. Boken kan da også kritiseres for å være rettet i vel stor grad mot idrettens toptillitsmenn og deres idrettspolitiske syn. Av mere bagatellmessige ankepunkter er det at en lokalkjent leser kanskje vil stusse over den betydning forfatteren gir akkurat Bergenshallen for idrettslivet i byen. I tillegg er neppe omtalen av treningsprinsipper i 50- og 60-årene blant bokens klareste.

Det meste av denne kritikken faller midlertid til jorden på bakgrunn av det imponerende arbeidet som foreligger. Dette betyr imidlertid ikke at norsk idrettshistorie nå endelig er skrevet en gang for alle.

For det første hører en sjelden slike utsagn om andre samfunnsområder. For det andre har denne boken mangler i behandlingen

av lokale saker og når det gjelder norsk idretts internasjonale plassering. Dette gjenspeiler imidlertid bare den manglende norske forskningen på området, et forhold som forhåpentligvis kan endre seg.

Inntrykket av at dette er 80-årenes norske idrettshistorie blir ytterligere forsterket av følgende: Forfatterens tendens til å være preget av sitt nåværende ståsted; 80-årenes politiske resignasjon fra en som var ung og radikal i 70-årene. Dette gjør det lett vint å ironisere og raljere over forrige tiårs radikalisme i deler av idrettsmiljøet. Men også 1980-årene er bare et tiår, til og med i noe så ferskt som norsk idrettshistorie.